

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија

Воронешки државен универзитет
Русија

Универзитет имени Гоце Делчева,
г. Штип, С. Македонија

Воронежский государственный университет
Россия

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 / 8-9 октябрия 2020 / 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЯ, КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 | 8-9 октябрия 2020 | 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Наташа Сараfoва
Ирина Аржанова
Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

316.7(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција филологија, култура и образование (5 ;
2020 ; Штип)

Зборник на трудови / Петта меѓународна научна конференција ФИЛКО
филологија, култура и образование, 8-9 октомври 2020, Штип = Сборник
статей / Пятая международная научная конференция ФИЛКО филология,
культура и образование, 8-9 октября 2020, Штип = Conference proceedings
/ Fifth International scientific conference FILKO philology, culture and
education, 8-9 October 2020, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев”,
2021. - 465 стр. ; 21 см

Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-787-2

1. Напор. ств. насл.

а) Културологија -- Собири

COBISS.MK-ID 52932613

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Алемпиевиќ (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Неџати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалџшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)
Марија Рејес Ферер (Шпанија)
Технички секретар
Нагаша Сарафова
Јована Караниќиќ-Јосимовска
Ирина Аржанова
Главен и одговорен уредник
Драгана Кузмановска

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македония)
Даниела Коцева (Македония)
Драгана Кузмановска (Македония)
Ева Ѓергиевска (Македония)
Мария Кусевска (Македония)
Силвана Симоска (Македония)
Татъяна Стояновска-Иванова (Македония)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софья Алемпиевич (Россия)
Татъяна А. Тернова (Россия)
Татъяна Атанасоска (Австрия)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биляна Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)
Вольф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Мария Рейес Феррер (Испания)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Майкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Тамара Валчич-Булич (Сербия)
Ахмед Гюншен (Турция)
Неджати Демир (Турция)
Шерифе Сехер Эрол Чалышкан (Турция)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)
Ученый секретарь
Нагаша Сарафова
Йована Караникич-Йосимовска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)

Марьяна Розенфельд (русский язык)

Бильяна Иванова (английский язык)

Снежана Кирова (английский язык)

Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Костадин Голаков

Наташа Сарафова

Ирина Аржанова

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет

ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македония

Воронежский государственный университет

Филологический факультет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Zhana Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Alempijevic (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Maria Reyes Ferrer (Spain)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)
Conference secretary
Natasha Sarafova
Jovana Karanikic-Josimovska
Irina Arzhanova
Editor in Chief
Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov
Natasha Sarafova
Irina Arzhanova
Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faculty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Suzana R. Bunčić - ANDRIĆ'S EARLY STORIES WITH ELEMENTS OF ALLEGORY AND SATIRE	13
2. Катерина Видова - ГЛАГОЛСКИОТ ПРИЛОГ ВО УЛОГА НА ПРИЛОШКА ОПРЕДЕЛБА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ АНГЛИСКИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ	19
3. Ана Витанова - Рингачева - СОБИРАЧИТЕ НА МАКЕДОНСКОТО НАРОДНО ТВОРЕШТВО ОД ЦЕПЕНКОВ ДО ДЕНЕС (НА 100-ГОДИШНИНАТА ОД СМРТТА НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ)	27
4. Бранка Гривчевска - МОДУЛАЦИЈАТА КАКО ПРЕВЕДУВАЧКА ПОСТАПКА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА РОМАНОТ „ПАЛОМАР“ ОД ИТАЛО КАЛВИНО	33
5. Сашка Грујовска-Миланова - ИНТЕГРАЦИЈА НА ГЕРМАНИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	43
6. Јованка Денкова - СОЦИЈАЛНИТЕ РАСКАЗИ НА АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ И БОРИС БОЈАЦИСКИ	49
7. Марија Ѓорѓиева Димова - ИНТЕРДИСКУРЗИВНИТЕ ДИЈАЛОЗИ НА ЛИРИКАТА.....	57
8. Ивана Ѓорѓиева, Александар Нацов - ГАСТРОНОМСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	69
9. Биљана Иванова, Драгана Кузмановска, Снежана Кирова ПРЕДНОСТИ ПРИ УЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ОД НАЈМАЛА ВОЗРАСТ	75
10. Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Цвета Мартиновска Банде ЈАЗИЧЕН КОРПУС НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ ПО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	79
11. Лела Ивановска - КРЕАТИВНОСТА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК	87
12. Natka Jankova Alagjovska - INTERCULTURAL COMMUNICATION CONGITION OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN OUR COUNTRY AND ABROAD	95
13. Сашка Јовановска - УСВОЈУВАЊЕ ВТОР ЈАЗИК- ПЕДАГОШКА ГРАМАТИКА	105
14. Луси Караниколова-Чочоровска - „ПРОСВЕТИТЕЛСТВОТО ВО ЈУЖНОСЛОВЕНСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ“ (ПРЕГЛЕД)	113
15. Карначук Ирина Јурьевна - ПОРЯДОК СЛОВ И ИНВЕРСИЈА КАК СПОСОБИ ВЪРАЖЕНИЯ ЕКСПРЕССИВНОСТИ	119
16. Милена Касапоска-Чадловска - ГРАМАТИКАТА ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	123
17. Лидија Ковачева - ДЕМОНОЛОШКИТЕ ПРЕТСТАВИ КАЈ АСИРЦИТЕ И БАБИЛОНЦИТЕ	133
18. Славчо Ковилоски - ПРОТОТИПИ НА ЖЕНСКИ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ И ФОЛКЛОРОТ ОД XIX ВЕК	141
19. Весна Кожинкова - РЕФЕРЕНЦИЈАЛНОСТА ВО РОМАНОТ „МЕМОАРИТЕ НА АЛБЕРТ АЛНШТАН“ ОД КИРЕ ИЛИЕВСКИ.....	149

20. Кристина Костова, Марија Крстева, Наталија Попзарјева, Крсте Илиев, Драган Донеv - ДРАМАТА ВО СРЕДЕН ВЕК КАКО ОСНОВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ НА КУЛТУРНИОТ ИДЕНТИТЕТ ВО АНГЛИЈА	155
21. Мирјана Коцалева, Александра Стојанова, Билјана Златановска, Наташа Стојковиќ - ПРИМЕНА НА РАЗЛИЧНИ МЕТОДИ НА УЧЕЊЕ НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ ПРЕДМЕТИ	163
22. Весна Коцева - ГЛАВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КОМУНИКАТИВНИОТ ПРИСТАП	169
23. Весна Коцева, Марија Тодорова - ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА ПРИРОДНИОТ ПРИСТАП НА КРЕШЕН И ТЕРЕЛ	177
24. Даниела Коцева, Шукрије Барути, Снежана Мирасчиева - ЈАЗИКОТ И ГОВОРОТ ВО ФУНКЦИЈА НА ОПШТЕСТВЕНА И ИНДИВИДУАЛНА АДАПТАЦИЈА	183
25. Даниела Коцева, Снежана Мирасчиева - РЕФЛЕКСИЈАТА НА ОДДЕЛНИ ТЕЛЕВИЗИСКИ СОДРЖИНИ И ПОЈАВАТА НА НАСИЛСТВО КАЈ ДЕЦАТА	191
26. Драгана Кузмановска, Лидија Ристова, Биљана Иванова МОЌТА НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО СВЕТОТ НА РЕКЛАМИТЕ	199
27. Marija Kusevska - WHERE DIRECTNESS AND INDIRECTNESS RESIDE	207
28. Лидија Лумпова - СООТНОШЕНИЕ ГОЛОСА АВТОРА И ГОЛОСОВ ГЕРОЕВ В ХУДОЖЕСТВЕННИХ СИСТЕМАХ ТОЛСТОГО И ДОСТОЕВСКОГО (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА -ЭПОПЕИ Л.Н. ТОЛСТОГО «ВОЙНА И МИР», РОМАНОВ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ», «ИДИОТ», «БРАТЪЯ КАРАМАЗОВЫ»)	215
29. Ранко Младеноски - ХИПОТЕКСТОТ ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	223
30. К.А. Нагина - ТВОРЧЕСТВО Л.Н. ТОЛСТОГО В ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	233
31. Георгий Недюрмагомедов - ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	241
32. Першина Татьяна Ивановна - ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО ГЕОГРАФИИ	247
33. Мария Попова - РОЛЬ И ФУНКЦИИ МУЗЕЕВ В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО ГУМАНИТАРИЯ	253
34. Vesna Prodanovska-Poposka - ACQUIRING PROPER PRONUNCIATION: AN OVERVIEW OF A SET OF EXERCISES FOR IMPROVING ENGLISH LONG /i:/ AND /u:/ VOWELS	259
35. Цветанка Ристова Магловска, Младен Мицевски ИСКУСТВЕНО УЧЕЊЕ КАКО АЛАТКА ЗА ИНСПИРИРАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО УГОСТИТЕЛСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	265
36. Петја Рогич, Драган Донеv - МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО БУГАРСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА „ВУЈКО ВАЊА“ ОД АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ВО ОДНОС НА МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО СРПСКИОТ ПРЕВОД	273

37. Наташа Сарафова - ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И КУЛТУРНИТЕ ПОЛИТИКИ ВРЗ ВИДЛИВОСТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ КНИЖЕВНОСТИ (Пример : Норвешка книжевност)	281
38. Наташа Сарафова, Марица Тасевска - АСПЕКТИ НА КНИЖЕВНИТЕ ИНДУСТРИИ ВО НОРВЕШКА	291
39. Simona Serafimovska - STRUCTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AT THE UNIVERSITIES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	297
40. Елена Владимировна Сидорова - ЛОГИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В ПИСЬМЕННЫХ РАБОТАХ УЧАЩИХСЯ	305
41. Александра Стојанова, Мирјана Коцалева, Наташа Стојковиќ, Билјана Златановска - ПРИМЕНА НА VARK МОДЕЛОТ ВО ПРОЦЕСОТ НА УЧЕЊЕ	311
42. Анета Стојановска-Стефанова, Марија Магдинчева-Шопова - ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ПОЛИТИЧКАТА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ЗА ДРЖАВИТЕ	319
43. Aleksandra P. Taneska, Blagojka Zdravkovska-Adamova CREATING SYLLABUS AND DEVELOPING GRADING CRITERIA FOR MACEDONIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES AT SEEU ACCORDING TO NEEDS BASED ANALYSIS	327
44. Ольга Тихонова - И.В. ГЁТЕ КАК КИНОПЕРСОНАЖ: К ПРОБЛЕМЕ ДИАЛОГА ЛИТЕРАТУРЫ И КИНО	337
45. Марија Тодорова, Весна Продановска-Попоска - ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА ШПАНСКИОТ И НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	345
46. Емилија Тодоровиќ - ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: УЧЕЊЕ ПРЕКУ РАБОТА-НОВ КОНЦЕПТ ЗА ПРАКТИЧНА ОБУКА ВО ТЕХНИЧКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	351
47. Elena Trajanovska, Maja Gjurovikj, Biljana Ivanova - STANDARDS-BASED EDUCATION IN ACHIEVING LANGUAGE INTEROPERABILITY	357
48. Nina S. Ćeklić - NARRATIVE-STYLISTIC FEATURES IN THE NOVEL LETTERS TO DANILO KIŠ BY FILIP GAJIĆ	365
49. Уљянова Марина Алексеевна - ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА ВЗГЛЯД	373
50. Славица Урумова-Марковска - ПРОСВЕТИТЕЛСКИОТ ЛИК НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ ВО ПРЕДАНИЈАТА И ЛЕГЕНДИТЕ	383
51. С.Н. Филошкина, Ж.А. Борискина - АВТОР В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КНИГИ Г. ГРИНА “Getting to Know the General. The Story of an Involvement”, 1984.)	391
52. Наталија Хабарова - АНГЛИЙСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ	397
53. Ольга Швецова - ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ «ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОЭМЫ» А.С. МАКАРЕНКО	407
54. Васко Шутаров - КУЛТУРА И КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА	415

КУЛТУРА И КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА

Васко Шутаров

Доктор по политички науки, МИТ Универзитет,
vaskoshutarov@yahoo.com

Апстракт

Културата и културната дипломатија во годината на здравствена пандемија доживуваат трансформации диктирани од одлуките на официјални владини политики кои ги карактеризираат бројни ограничувања. Културата и културната дипломатија се меѓу областите кои се најдиректно погодени од таквите рестриктивни политики. Културните политики на државите и владите се ставени во еден подолг период во состојба на мирување. Најживата и највиталната општествена област каква што е културата се наоѓа на маргините на општествените случувања, иако повеќемесечните соочувања со сите предизвици кои ги донесе пандемијата укажуваат дека проблемите со кои се судираат владите во нивното менаџирање на оваа криза се во суштина проблеми од културолошка природа и карактер. Културата, културните политики и културните дипломатии можат да имаат исклучително важна и корисна функција во процесите на едуцирање и совладување на предрасудите кои за време на пандемијата се регистрираат во одредени културни контексти и милјеа. Препознавањето на културниот контекст каде светскиот здравствен проблем се третира се негирање или потценување, културата, културните политики и културните дипломатии можат многу полесно да го препознаат, да го комуницираат и да изнаоѓаат методи и средства во склад со спецификите на секој културен контекст, поединечно. И таквата мисија и визија, може да се преточи во културолошка акција која би ефектуирала посакувани резултати кои државата само со политички и економски мерки не успеа да ги постигне во цел изминат период на борба против пандемскиот вирус.

Клучни зборови: *културни политики, културна дипломатија, културен контекст, културолошка акција, светска пандемија*

Вовед

Културата е најстара цивилизациска придобивка на човекот низ неговиот севкупен развој низ историјата. Заедно низ вековите имале и падови и стагнации и подеми, но токму затоа може слободно да се нарече најстара, највитална и најжива човекова и општествена дејност. Во периоди на стагнација или падови во развојот на заедниците, општествата и државите, токму културата изнаоѓала начини и механизми да придвижи развојни процеси, да консолидира конфликтни односи, да проектира и остварува универзални вредности и цели привлечни за разнородни културни контексти. Во годината на светска пандемија предизвикана од корона вирусот, во година на големи

конфузии и големи неснаоѓања на владите ширум светот во справувањето со овој здравствен предизвик, културата и културниот живот беа меѓу првите кои (покрај образованието) можеби и најдлабоко ги осетија рестриктивните мерки што владите на државите првично ги презедоа. Половина година после целосното запирање како на домашниот така и на меѓународниот проток на културна интеракција, владите наоѓаат начини да го рестартираат образовниот процес, со помали или поголеми тешкотии, но генерално истите напори не го следат и рестартирањето на културните активности. Или тоа се прави во рамките на спасувањето на економиите од аспект на заживување на дел од културните активности преку понудата за спас на културниот туризам, посебно туризмот на манифестации и фестивали. И во најчест случај, со заживување на културната индустрија за забава, повторно од изразени економски потреби на владите, за да ги санираат економските последици од здравствената криза. Креативната култура, културните и креативните индустрии, невладината културна сцена, како и индивидуалните и институционални културни акции кои можат да изнајдат, проектираат и реализираат решенија и можности преку средствата и методите на културно делување во решавање на бројните проблеми кои државите и владите се обидуваат да ги решат најчесто со политички и економски мерки, за жал и понатаму остануваат во најголем дел неискористени и ограничени во онлајн рамката на актуелново дејствување. Таквото неискористување на културните потенцијали, во едни исклучително тешки кризни времиња, генерално е еден од најголемите пропусти и сериозен превид кој го направија скоро сите држави и влади во годинава на пандемија.

Културата, културните политики и културната дипломатија во време на пандемија

Скоро истовремено, со првите денови и недели на прогласување светска пандемија и епидемија на државно ниво, меѓу првите вонредни рестриктивни политики што беа преземени, беа мерките за затворање на сите културни објекти, кината, театрите, библиотеките, оперските и балетските куќи, музеите и галериите. Светски препознатливите културни атракции останаа затворени за жива публика, иако за релативно кратко време ја ставија во функција виртуелната страна на културно презентирање, каде веќе дел од нив имаа одредени икуства во онлајн емитурања на културни настани за публики ширум светот. Британскиот Совет на пример, веќе десетина години редовно нуди онлајн премиери на театарски претстави од Шекспир, за кои има исклучителен интерес кај публиките во странство, секаде онаму каде Британскиот Совет има свои седишта. Виенските музеи чија публика во голем процент ја чинат странци (80 % од вкупниот број посетители) со затворањето на државните граници за време на пандемијата, својата атрактивност и активност ја пренасочи повторно кон странски публики, но на виртуелен начин. Виртуелизацијата во промоцијата на културни вредности доживеа своевидна експанзија, поттикната од официјални државни политики, од институционална или граѓанска и индивидуална иницијатива. Во 2020 година во која уште во првите месеци со појавата на пандемијата се откажаа скоро сите најзначајни светски фестивали и манифестации (Glastonbury, Edinburgh International Festival, Eurosong, OctoberFest), Олимписките игри во Токио и најзначајните спортски настани, светски турнеи на најголеми светски

музички имиња, светски театарски и филмски премиери, а според податоци на УНЕСКО за време на пандемијата 89 % од државите ги затворија комплетно или делумно локалитетите од Листата на светско наследство. Но, токму со поткрепа од УНЕСКО¹ а преку поддршка од Google Arts & Culture започнува една глобална виртуелна кампања #ShareOurHeritage за промоција на светското културно наследство во време на ограничувања во патувањата. Бројни глобални акции, помогнати од СЗО и Global Citizen² како и концертот на Андреа Бочели во Миланската катедрала се своевиден патоказ како на виртуелен начин ќе функционира популарната култура и културата воопшто за време на пандемија. Овој тренд на интензивно виртуелизирање на културната понуда и презентација, многу бргу го преземаат сите држави, како и државите од регионот. Во нашата земја, без некоја посебна иницијативност од ресорто на култура, одредени културни институции направија обид за виртуелна презентација на свои културни понуди, а посебно во овој дел може да се истакнат дел од театрите кои на каналот YouTube пласираа театарски претстави од поранешни сезони. Во едно истражување на The Network of European Museum Organisations³, во 650 музеи од 41 земја, дури 60 % од нив потврдиле дека ја зголемиле својата активност преку интернет, преку виртуелно претставување на своите културни вредности, преку онлајн презентирање на дела, како и преку мотивирање на бројна нова публика за нивни активности преку креирање понуди и преку атрактивни наградни игри. За жал, македонските музеи или не го следеа или во многу занемарлив дел го следеа овој светски и европски тренд на промовирање на националното културно богатство. Македонската култура се подразбуди од комплетната хибернација во текот на летните месеци и одржувањето на веќе традиционалните летни фестивали, во хибридна комбинација од живи настани со почитување на рестриктивни мерки и протоколи и онлајн презентација, посебно на автори и гости од странство. „Охридското лето“⁴ кое годинава имаше свој 60 годишен јубилеј, „Струшките вечери на поезијата“, „МакеДокс“, беа одржани во такви ограничувачки и комбинирани услови. Македонската култура не ги следеше за жал ни истражувањата кои во континуитет секоја недела се спроведуваат во САД на репрезентативен примерок од 5892 испитаници⁵ и кои укажуваат на сите актуелни и идни трендови во манифестирањето на културната понуда и побарувачка на глобалниот културен пазар за време на пандемијата и потоа. Според тие најнови а релевантни истражувања, во моментов, а и во блиска иднина, најголем интерес би имале културни активности кои овозможуваат поголема просторност на настанот и поголема слобода на движење за публиката, како што се на пример музеи на отворено, археолошки локалитети, ботанички и зоолошки паркови. И во овој контекст, македонските археолошки локалитети не стекнаа поголема видливост и присутност во културната и туристичката понуда, освен за користење на дел од нив за естрадни концерти и друг вид летна забава.

¹ https://en.unesco.org/sites/default/files/issue_1_en_culture_covid-19_tracker.pdf

² <https://www.globalcitizen.org/en/content/topics/covid-19/>

³ <https://www.ne-mo.org/news/article/nemo/nemo-survey-on-museums-and-covid-19-increasing-online-activities-of-museums.html>

⁴ http://ohridskoletoto.com.mk/page/2/?post_type=news

⁵ ColleenDilenSchneider, 2020. How COVID-19 is Impacting Intentions to Visit Cultural Entities – April 27, 2020. <https://www.colleendilen.com/2020/04/27/data-update-how-covid-19-is-impactingintentions-to-visit-cultural-entities-april-27-2020/> Culture Action Europe, 2020.

Ако се земе в предвид, дека и целокупната меѓународна културна размена или т.н. културна дипломатија беше стопирана и скоро потополно замрена, судејќи и според празните веб локации на македонските културно-информативни центри во странство, македонската култура и севкупни културни политики во време на пандемија може слободно да се каже дека потполно потфрлија.

Нови културни предизвици за време на пандемија

Познавачите на културата и културните политики знаат дека културата сама по себе не само што не е дел од проблемот, туку може и мора да биде неодвоив дел од решавањето на проблемот. Искуствата од најдобрите културни политики и практики покажуваат дека културата има исклучително добри инструменти и механизми за анализирање и делување во различни културни контексти. Културните контексти подразбираат одредени различни културни обрасци на живеење, негување обичаи, ритуали и традиција, религиски и верски специфики, стилови и култури на комуникација и однесување. Културните политики и културната дипломатија како една од своите основни цели го имаат културниот контекст и од тој аспект исклучително добро и прецизно можат да ги детектираат, анализираат и систематизираат сите маркери на поклопување или раздвојување на блиски или разнородни културни контексти. Зошто културниот контекст е толку важен во решавањето на проблемите поврзани со борбата со пандемијата?

Станува сосема очигледно дека политичките и економски мерки и акции не се доволни во постигнувањето на посакувани резултати во соочувањето со предизвиците што ги наметна пандемијата⁶. Она што посебно станува јасно е дека и покрај рестриктивната и казнена политика, голем процент од населението во секоја држава подделно, не сака да поверува во реалното постоење на вирусната пандемија или во друг случај се однесува игнорантски кон овој проблем. Дел од таквите изразени јавни мненија се должат на недоволното ниво на доверба кон политичките и здравствените власти, но во еден дел се должат на предрасуди и стереотипи кои стануваат доминантен модел и стандард на однесување и перцепирање на проблемите поврзани со корона вирусот. Тој образец на негативско однесување кон актуелните проблеми во својата суштина е културолошки. Што во практика значи, неопходност од нова културолошка акција, која во себе би ги содржала сите инструменти, методи и технологии како на културните политики, така и на културните дипломатии, за кои постојат доволно долги и добри практики. Таквите политики на дејствување и влијание преку промоција на културни вредности, комуницирање како двонасочен културолошки процес, стекнувањето доверба, наклонетост и креирањето партнерства врз тие придобивки, се несомнено предности што државите и владите мора да ги искористат во справувањето со проблемите и предизвиците поврзани со пандемијата. Овие политики се нарекуваат „мека моќ“⁷ во политиката. Во една сеопфатна едукативна акција преку механизмите на образовно-воспитниот систем, културните акции можат да ефектуираат посакувани резултати. Трпеливо, преку процеси и акции на

⁶ OECD, 2020. Coronavirus (COVID-19) and cultural and creative sectors: impact, innovations and planning for post-crisis, <http://www.oecd.org/cfe/leed/culture-webinars.htm>

⁷ Nye, J. (2004) *Soft Power: The means to success in the world politics*, Public Affairs, New York,

убедување, комуницирање за надминување на предрасудите и стереотипите кои рестриктивните тврди форми на политичка моќ во повеќемесечните напори во борба со пандемијата не успеаја да ги решат како што очекуваа и посакуваа. Оттука, наместо препуштање на културата да живурка низ малите екрани на виртуелната комуникација, културните политики колку поскоро толку подобро, нужно мора да се стават во функција на превенирање поголеми штети што здравствената криза може да ги продуцира. Интегрирана, стратешки добро осмислена едукативно-културолошка акција е несомнено, неопходниот трет столб врз кој би почивала севкупната борба на државите и владите секаде во светот во борбата со пандемската опасност. Ако во мноштво сериозни проблеми со кои се соочува современиот свет во последниве две децении активно беа вклучени културата, културните политики и културната дипломатија, и тоа во исклучително комплексни проблеми како што се климатските промени, миграциските преселби, превенирањето на конфликти, санирањето и враќањето во нормален живот во пост-конфликтите подрачја, тогаш е крајно време да се препознае клучната улога што културата може да го одигра во справувањето со дел од мноштвото проблеми што ги донесе пандемијата. Без активно вклучување на креативноста и инвентивноста, ненаметливоста и емотивноста, убедливоста на културната акција во совладувањето на крајно сериозните предизвици пред кои е исправен современиот свет, справувањето со неа ќе се одвива како и досега, со многу големи човечки загуби и несогледливи економски последици. Државите и владите кои најпрво и најсериозно ќе ги поттикнат своите културни потенцијали, ќе имаат најдобра посакувана позиција кога општествениот живот ќе се враќа во нормала, а дотогаш сигурно културните политики и културната дипломатија ќе дадат свој придонес во разбирањето и решавањето на актуелните проблеми со кои цел свет, но и секој од нас поединечно се соочува.

Заклучок

Државите и владите во светот за време на глобалната пандемија поврзана со корона вирусот, носеа бројни конфузни и пред сè рестриктивни мерки и протоколи во справувањето со здравствената криза. Културата во тие мерки беше посебно погодена и комплетно трансформирана во виртуелна. Политичките и економските мерки од т.н. сет тврди политички одлуки, скоро никаде не донесоа посакувани резултати. Културата, културните политики и културната дипломатија не се проблем кој треба да се стави во мирување, туку задолжителен дел од решавањето на проблемот, неизоставен трет столб врз кој би се потпирале државите, владите и меѓународната заедница во решавањето на предизвиците и проблемите предизвикани од пандемијата. Најголем дел од тие проблеми се од културолошка природа и произлегуваат од непознавање или недоволно ангажирање околу спознавањето и операционализирањето на спецификите на различните културни контексти, каде политичките и економските мерки не донесоа очекувани резултати. Државите и владите кои ќе ги поттикнат и ополномоштат своите култури, културни политики и културни дипломатии во насока на решавање на проблемите, со стратешки добро осмислена и интегрирана културно-едукативна акција, можат во догледно време да ефектуираат подобри и посакувани резултати. И да се позиционираат подобро, во т.н. нова нормалност која актуелно ја живееме и подобра стартна позиција по завршувањето на светската пандемија или нејзиното ставање под контрола.

Референци

1. Nye, J. (2004) *Soft Power: The means to success in the world politics*, Public Affairs, New York
2. Colleen Dilen Schneider, (2020). *How COVID-19 is Impacting Intentions to Visit Cultural Entities – April 27, 2020*. <https://www.colleendilen.com/2020/04/27/data-update-how-covid-19-is-impactingintentions-to-visit-cultural-entities-april-27-2020/> Culture Action Europe, 2020.
3. <https://www.globalcitizen.org/en/content/topics/covid-19/>
4. <https://www.ne-mo.org/news/article/nemo/nemo-survey-on-museums-and-covid-19-increasing-online-activities-of-museums.html>
5. OECD, 2020. Coronavirus (COVID-19) and cultural and creative sectors: impact, innovations and planning for post-crisis, <http://www.oecd.org/cfe/leed/culture-webinars.htm>
6. http://ohridskoletto.com.mk/page/2/?post_type=news
7. https://en.unesco.org/sites/default/files/issue_1_en_culture_covid-19_tracker.pdf